

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΙΕΡΕΩΝ**

**του Αλέξανδρου Σ. Καριώτογλου Δρ. Θεολογίας
Σχολικού Συμβούλου Πειραιώς**

(Εισήγηση στο Συνέδριο των Στρατιωτικών Ιερέων της Ειδικής Συνοδικής
Επιτροπής Ειδικών Ποιμαντικών Θεμάτων και Καταστάσεων,
Πολεμικό Μουσείο Αθηνών, 03.11.2011)

Σεβασμιώτατοι Άγιοι Αρχιερείς,
Ιερώτατε Επίσκοπε Σεμιατίτσε κ. Γεώργιε,
Αγαπητοί πατέρες

Στα χρόνια της στρατιωτικής μου θητείας, ως έφεδρος αξιωματικός πεζικού, έζησα πολλές στιγμές που μου σταθεροποίησαν την πεποίθηση ότι ένα στέλεχος του στρατού σε καιρό ειρήνης θα έπρεπε να διαθέτει και το χάρισμα του παιδαγωγού. Υπήρξαν στιγμές που έπρεπε λιγότερο να διατάξω και περισσότερο να στραφώ στον στρατιώτη και τον συνάδελφο αξιωματικό με διάθεση παιδαγωγίας.

Ο αρχικός λοιπόν σκοπός αυτής της εισήγησης, για την τιμή και την ευκαιρία που μου δόθηκε να πραγματοποιήσω ευχαριστώ τους υπεύθυνους, είναι να παρακινήσω όλους σας να δείτε τη διακονία σας μέσα στο στράτευμα και από αυτή την οπτική γωνία.

Επιθυμώ να ξεκινήσω με ένα ασκητικό κείμενο που διαθέτει δύο βασικά και ενδιαφέροντα για σας στοιχεία: την πνευματικότητα και την παιδαγωγία δοσμένα σε μια στρατιωτική γλώσσα.

Είναι ένα κείμενο του αββά Κασσιανού. Συγκεκριμμένα πρόκειται για μια συνομιλία του με έναν ασκητή τον αββά Αβραάμ «Για την κατά κόσμον νέκρωσιν του μοναχού» και μάλιστα το κεφάλαιο 8 με τον τίτλο «Δεν είναι όλα τα πράγματα κατάλληλα για τον καθένα». Του λέει λοιπόν τα εξής ο αββάς Αβραάμ: « Παρατηρούμε ότι μερικές φορές από μια σωστή ενέργεια δημιουργείται κακό προηγούμενο. Γιατί, αν κάποιος τολμηρός επιχειρήσει να μιμηθεί τον πλησίον του, αλλά δεν διαθέτει τις ίδιες μ' εκείνον προϋποθέσεις, αν δηλαδή δεν έχει αυτός τον ίδιο σκοπό και την ίδια αρετή με τον συνάνθρωπό του, τότε ασφαλώς θα πέσει στις

παγίδες της πλάνης και του θανάτου. Θα αποτύχει δηλαδή αυτός ολοκληρωτικά, ενώ κάποιοι άλλοι με τους ίδιους αγώνες, αποκτούν τον καρπό της αιώνιας ζωής. Θα συμβεί, μ' άλλα λόγια, ό,τι θα γινόταν αν είχε φορέσει ο γενναίος προφήτης Δαβίδ, όταν πάλεψε ενάντια στον γίγαντα Γολιάθ, την ισχυρή πανοπλία του Σαούλ. Γιατί η πανοπλία αυτή δεν ήταν στα μέτρα του, αλλά ήταν φτιαγμένη για έναν άλλο εύρωστο άνδρα (Α΄ Βασ. 17.). Μ' αυτή τη στολή ένας πιο εύρωστος άνδρας θα είχε οδηγήσει στο θάνατο αναρίθμητους ανθρώπους. Αν είχε κάνει όμως κάτι τέτοιο ο έφηβος Δαβίδ, θα είχε σίγουρα βρει άμεσο θάνατο. Ωστόσο η συνετή διάκρισή του μπόρεσε να επιλέξει αυτό που ταίριαζε στο νεαρό της ηλικίας του. Για να επιτεθεί ενάντια στον φοβερό αντίπαλό του, εξοπλίστηκε με εκείνα τα όπλα, με τα οποία αισθανόταν ικανός να παλέψει, αντί να προτιμήσει το θώρακα και την ασπίδα που έβλεπε να καλύπτονται οι άλλοι, όταν αυτοί βρίσκονταν ενάντια στον αντίπαλό τους... Όλες οι κλήσεις είναι καλές, αλλά δεν ταιριάζουν εξίσου σε όλους. Η αναχωρητική ζωή είναι καλή. Αλλά δεν σημαίνει ότι επειδή αυτή είναι καλή, θα ταίριαζε στον καθένα. Γιατί είναι ευνόητο ότι αυτή μπορεί να αποβεί άκαρπη και πιθανόν για μερικούς και καταστροφική. Ασφαλώς η κοινοβιακή ζωή και η φροντίδα των αδελφών είναι πράγματα άγια και αξιέπαινα. Δεν μπορούμε όμως να πούμε ότι θα πρέπει όλοι να ακολουθήσουμε αυτόν τον τρόπο ζωής. Το έργο της φροντίδας και της περίθαλψης των ξένων είναι επίσης πολύ αποτελεσματικό και καρποφόρο. Αλλά δεν μπορούν όλοι αδιακρίτως να αφιερωθούν σ' αυτό, χωρίς να διατρέξουν τον κίνδυνο να χάσουν την υπομονή τους.

Συγκρίνετε λοιπόν πρώτα τις συνήθειες της πατρίδας σας με αυτές της δικής μας. Κατόπιν, εξετάστε χωριστά, και στη μια και στην άλλη περίπτωση, σε ποιο επίπεδο καθαρότητας και αγιασμού μπορεί, αν τις ακολουθήσει κανείς, να φτάσει. Αυτό που, για παράδειγμα, είναι σκληρό και αδύνατον για σας που έχετε μεγαλώσει σε άλλη χώρα, για τους ντόπιους είναι – εξ αιτίας του εθισμού τους σ' αυτόν τον τρόπο ζωής – δεύτερη φύση τους. Υπάρχουν λαοί που ζουν τελείως διαφορετικά ο ένας από τον άλλο, εξαιτίας των κλιματολογικών διαφορών του τόπου της διαμονής τους. Μερικοί μπορούν να αντέχουν το βαρύ κρύο ή τη μεγάλη ζέστη, χωρίς να έχουν ανάγκη από τα ιδιαίτερα προστατευτικά ενδύματα. Αλλά εκείνοι που δεν έχουν την εμπειρία της σφοδρότητας παρόμοιων καιρικών συνθηκών, παραμένουν ανίκανοι να υπομείνουν αυτές τις υπερβολικές θερμοκρασίες ή το δριμύ ψύχος, όσο εύρωστοι κι αν είναι. Το ίδιο συμβαίνει και μ' εσάς. Καταβάλλετε εδώ όλες σας τις φυσικές και πνευματικές δυνάμεις, ώστε να μπορέσετε να ξεπεράσετε τις συνήθειες που είχατε αποκτήσει στην

πατρίδα σας. Αν υποθέσουμε πώς εντελώς αδιάκριτα, γυρίζοντας στην πατρίδα σας, θελήσετε να εφαρμόσετε τον τρόπο ζωής που είδατε να ακολουθούν εδώ οι μοναχοί, σκεφτείτε, θα αντέξετε;»[1].

Βλέπουμε, λοιπόν, στο κείμενο αυτό συγκεκριμένες βασικές αρχές με τις οποίες καλείται ένας πνευματικός άνθρωπος να συμπεριφερθεί ,έτσι ώστε το έργο του ανάμεσα στους συνανθρώπους του να έχει το καλύτερο αποτέλεσμα.

Και πρώτα είναι η ύπαρξη κατάλληλων προϋποθέσεων , τις οποίες εντοπίζει ο ασκητής πατέρας στον «ίδιο σκοπό και την ίδια αρετή». Νομίζω, ότι σκοπός του έργου ενός στρατιωτικού ιερέα είναι η πνευματική στήριξη του στρατεύματος φιλτραρισμένη μέσα από το πνεύμα της διδασκαλίας του Χριστού και της Εκκλησίας του.

Κατά δεύτερο λόγο -και μέσα από αυτό το πρίσμα- μεγάλης βαρύτητας είναι η επισήμανση των κλήσεων καθενός αξιωματικού και στρατιώτη που έχει η πατρίδα εναποθέσει στην προσωπική σας διακονία. Αυτό παραπέμπει σε ένα είδος εξατομίκευσης της πνευματικής εργασίας που έχετε να πραγματοποιήσετε. Αν το στράτευμα , όπως και το σχολείο, είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας , τότε είναι αυτονόητο ότι πρέπει να αναγνωρίσουμε τη διαφορετικότητα, η οποία στις μέρες μας υφίσταται ανάμεσα στους νέους ιδιαίτερα ανθρώπους και που για το λόγο αυτό χρήζουν ιδιαίτερης φροντίδας.

Και μια τελευταία επισήμανση από το ασκητικό κείμενο: δεν είναι δυνατό τις προσωπικές μας επιλογές να απαιτήσουμε να περάσουν στον τρόπο ζωής των άλλων.

Όλα τα παραπάνω χρήσουν πολλής συζήτησης και αναφέρθηκαν ως αφορμή για όσα θα ακολουθήσουν , επειδή έχουν άμεση σχέση με τις παιδαγωγικές αρχές , οι οποίες θα πρέπει να διέπει το έργο ενός στρατιωτικού ιερέα.

Τι εννοούμε όταν λέμε παιδαγωγικές αρχές;

Γενικά με τον όρο «αρχή» εννοούμε ένα ουσιώδες στοιχείο , ένα θεμελιώδη κανόνα της τέχνης, της επιστήμης ή της φιλοσοφίας. Ο όρος «παιδαγωγική αρχή» ή «αρχή της αγωγής» σήμερα δεν κατανοείται ως ένα αξίωμα ή ένας κανόνας , με βάση τον οποίο πρέπει να προσφέρουμε αγωγή. Πρόκειται περισσότερο για μια καθοδηγητική αρχή ή μια συμβουλευτική αρχή, η οποία χρειάζεται κάθε φορά να προσαρμόζεται στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου έργου αγωγής. Αυτό σημαίνει ότι μια παιδαγωγική αρχή πρέπει να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητα του προσώπου στο οποίο

προσφέρεται η αγωγή και στις υπάρχουσες ειδικές συνθήκες, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της παιδευτικής διαδικασίας.

Στον χώρο της αγωγής διακρίνουμε δύο ειδών αρχές:

α. Γενικές παιδαγωγικές αρχές, όπως είναι οι αρχές της καθολικής εκπαίδευσης, της δημοκρατικής αγωγής, της συνεργασίας παιδαγωγού και παιδαγωγουμένου, της ατομικής και κοινωνικής εξέλιξης του ανθρώπου, της συμμετοχικής αγωγής, της διαβίου παιδείας κ.ά.

β. Ειδικές διδακτικές αρχές, όπως είναι η αυτενέργεια, η εποπτικότητα, η επικαιρότητα, η βιωματικότητα κ.ά.

Και από τις δύο κατηγορίες επιλέγουμε ορισμένες βασικές και χρήσιμες στο έργο σας.

1. **Δημοκρατική αγωγή.** Απαλλαγμένη από την αυταρχικότητα, τον εξαναγκασμό και τον εξευτελισμό.

Ένας στρατιωτικός και ένας στρατιώτης ζουν μέσα στο στράτευμα σε ένα κλίμα πειθαρχίας . Νοιώθουν να εξαναγκάζονται εκ των πραγμάτων να αποδεχτούν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής και συμπεριφοράς. Ωστόσο αυτό δεν ακυρώνει το αίτημα για την οικοδόμηση μιας ανθρωπιστικής στάσης μέσα στο στράτευμα. Ένας στρατιωτικός ιερέας θα χρειαστεί να είναι θεμελιώδης φορέας μιας τέτοιου είδους τοποθέτησης. Μου θυμίζει αυτό που λέω πολλές φορές στους μαθητές ή στους φοιτητές. «Είμαι καθηγητής σας και είστε οι μαθητές μου. Ταυτόχρονα όμως είμαι ο φίλος σας. Ποτέ δεν θα δεχόμουν να με χτυπάτε στην πλάτη σαν το « φιλαράκι», αλλά παράλληλα δεν θα μπορούσα να είμαι η «αυθεντία», ο παράγων δογματισμού και αυταρχισμού. Αυτό το διδάχτηκα από το λοχαγό μου στο 564 ΤΠ στο Σιδηρόκαστρο, παρά το ότι ο ίδιος έλεγε σε μια πρόσφατη επικοινωνία μου μαζί του , ότι εκείνος το διδάχτηκε από μένα. Ήταν πάντοτε ο αυστηρός στρατιωτικός , αλλά ταυτόχρονα και πατέρας όλων των στρατιωτών και αξιωματικών του , γι' αυτό και όλοι τον αγαπούσαν και τον άκουγαν με πειθαρχία.

2. **Εξατομίκευση της αγωγής,** όσο είναι αυτό εφικτό. Κάθε νέος είναι μια ιδιόρρυθμη και ανεπανάληπτη ύπαρξη, που διακρίνεται από τους άλλους ανθρώπους λόγω των ατομικών διαφορών που τον χαρακτηρίζουν. Η εξατομικευμένη και προσωπική αγωγή διευκολύνει σημαντικά την πορεία προς την ωριμότητα του νέου και ταυτόχρονα και την ευρύτερη κοινωνική πρόοδο.

Στο σημείο αυτό και αντί προσωπικού σχολίου θα ανατρέξω στο βιβλίο του προφήτη Ιερεμία, ο οποίος σε ηλικία 23 χρόνων καλείται από τον Θεό στο προφητικό αξίωμα: «Ετοιμάσου, και σήκω να τους πεις όλα όσα σε διατάζω. Μη τους φοβηθείς, για να μη σε κάνω στ' αλήθεια να δειλιάσεις μπροστά τους. Εγώ σήμερα σε κάνω δυνατό σαν πόλη οχυρωμένη, σαν σιδερένιο στύλο και σαν τείχος χάλκινο, ν' αντισταθείς απέναντι σ' όλη αυτή τη χώρα, στους βασιλιάδες του Ιούδα, στους άρχοντες, στους ιερείς και στο λαό της. Θα σε πολεμήσουν, αλλά δε θα σε νικήσουν, γιατί εγώ θα είμαι μαζί σου για να σε προστατεύω. Εγώ το λέω, ο Κύριος»(Ιερεμ. 1, 17-19). Κι όταν ο προφήτης εκφράζει το παράπονό του για την πρώτη του αποτυχία ο Θεός τον παροτρύνει να εισέλθει στον αμπελώνα και να ερευνήσει ένα ένα κλήμα. «Ίσως υπό τα φύλλα κλήματός τινος, αναφέρει ο μακαριστός καθηγητής μας Β. Βέλλας, του τρυγημένου αμπελώνας εύρη κάποιαν σταφυλήν προς συγκομιδήν: Ο Κύριος του σύμπαντος μου είπε: Καλά τρυγήστε σαν αμπέλι το υπόλοιπο των Ισραηλιτών, που επέζησε· τα χέρια σας απλώστε στο λαό σας, όπως ο τρυγητής ραγολογεί τα κλήματα. Αλλά εγώ είπα: ποιος θα με άκουγε αν τους μιλούσα και τους προειδοποιούσα; Αυτοί έχουν κλειστά τα' αυτιά τους κι αρνιούνται να προσέξουν τα λόγια σου. Ο λόγος του Κυρίου έγινε γι' αυτούς αντικείμενο χλευασμού, δεν ευχαριστιούνται να τον ακούν. Γι' αυτό είμαι γεμάτος απ' του Κυρίου το θυμό. Κουράστηκα και δεν μπορώ να συγκρατήσω το θυμό μου» (Ιερ. 6, 9-11). Το τεμάχιο τούτο, συνεχίζει ο Βέλλας, είναι από πολλών απόψεων σπουδαιότατο. Δια πρώτην φοράν εναργώς αποτυπύται δι' ωραιότητας εικόνας το έργο του προφήτου...Ο προφήτης είναι ο αναζητητής εκάστου ανθρώπου, είναι ο εργάτης, ο οποίος πορεύεται να αναζητήσει και εύρει εν τη κοινωνία έκαστον άνθρωπον, δυνάμενον να τον κατανοήσει, πρόθυμον να δεχθεί το κήρυγμά του, επιδεκτικόν διδασκαλίας. Ο προφήτης είναι ο αναζητητής εκάστης ψυχής. Ως ο τρυγών αναζητεί επιμελώς υπό τα φύλλα να εύρει εν τω αμπελώνι τας σταφυλάς, ούτω και ο προφήτης οφείλει να πορευθεί προς αναζήτησιν ψυχών.Και μια ακόμη κεκρυμμένη σταφυλή αν ευρεθεί και εις ακόμη άνθρωπος αν κερδηθεί, είναι ικανόν να ανταμείψει τους καταβληθέντας κόπους, να αναπαύσει τον κουρασμένον και άπελπιν προφήτην...Παρά τας δυσχερείας, παρά το άκαρπον της εργασίας ο προφήτης οφείλει να συνεχίσει την εργασίαν» [2].

3. **Συμμετοχική αγωγή.** Ο όρος αυτός πρέπει να κατανοηθεί ως προσπάθεια σωστής επικοινωνίας με τον στρατιώτη. Σύμφωνα με την παιδαγωγική η αγωγή δεν αποτελεί μια διαδικασία , στην οποία τα πάντα ρυθμίζονται από τη δυναμική βούληση και παρέμβαση του παιδαγωγού, του ιερέα εν προκειμένω, αλλά ως μια επικοινωνία, στην επιτυχία της οποίας συμβάλλουν παιδαγωγοί και παιδευόμενοι. «Εγγίσατε τω Θεώ και εγγίει υμίν». Αυτή την επικοινωνία την αποζητούν οι φαντάροι μας και όχι μόνο. Θέλει όμως αυτό μια ειδική μελέτη για το πώς θα επικοινωνήσουμε με έναν νέο ή έναν στρατιωτικό. Ένας βλοσυρός και αγέλαστος παιδαγωγός δεν μπορεί να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Σ' αυτό βοηθάει ιδιαίτερα η μελέτη , η προσπάθεια αυτογνωσίας και η αγάπη και κατανόηση κάθε προβλήματος του άλλου. Στο σημείο αυτό επιτρέψτε μου να θυμηθώ τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνήσα κάποτε με μια Τρίτη Λυκείου σε δημόσιο σχολείο υποβαθμισμένης περιοχής της Αττικής , στην οποία θα έκανα μόνο τρεις φορές μάθημα , επειδή τελείωνε η σχολική χρονιά. Μπαίνοντας στην τάξη εξήγησα στα παιδιά ότι αυτές οι τρεις ώρες μαθήματος έφθαναν για να μάθω κάτι από αυτά και ίσως να μάθουν κάτι και από εμένα. Τότε ένας μαθητής , ο Αντώνης καθώς μου είπε το όνομά του, με ρώτησε : «Εμείς είναι δυνατό να μάθουμε κάτι από σας, εσείς τι μπορείτε να μάθετε από εμάς; Εμείς είμαστε ένα τίποτα». Ένοιωσα συγκινημένος και εξήγησα αμέσως ότι είχα πάρει κιάλας το πρώτο μάθημα από τον Αντώνη. Είναι δύσκολο να λέει ένας νέος άνθρωπος ότι δεν ξέρει τίποτα. Να ομολογεί την άγνοιά του ενώπιον όλων των συμμαθητών και φίλων του. Κι αυτό είναι μέσα στην καρδιά του μηνύματος που θέλησε να περάσει ο Χριστός στους ανθρώπους. Ο Αντώνης θεολογούσε χωρίς να το καταλάβει, εξήγησα σε όλους.. Η ώρα κύλησε με συζήτηση και ανανεώσαμε το ραντεβού για την επομένη με θέμα :τι είναι το εκκλησιαστικό ήθος .Την επομένη εβδομάδα ξεκίνησα για το σχολείο προβληματισμένος ως προς το πώς θα δίδακα ένα τέτοιο θέμα στα παιδιά αυτά. Ένοιωθα απροετοίμαστος. Διασχίζοντας το λεωφορείο την οδό Λιοσίων διέκρινα στον τοίχο έξω από έναν «οίκο ανοχής» με μεγάλα γράμματα τη φράση :Γιώργος ο αμαρτωλός. Τότε ένοιωσα ότι ήμουν έτοιμος να ξεκινήσω το μάθημά μου για το ορθόδοξο ήθος. Εξήγησα στα παιδιά την εικόνα που είδα και πρόσθεσα ότι μόλις αντίκρισα τη φράση ο νους μου πήγε στο

ορθόδοξο ήθος. Αυτός ο άγνωστος Γιώργος τόλμησε και ομολόγησε χωρίς φόβο και πάθος αυτό που ένοιωθε. Ποιος ξέρει, μπαίνοντας στο σπίτι αυτό, βγαίνοντας, έχοντας ενοχές, χωρίς ενοχές, δεν γνωρίζουμε, πάντως θέλησε να ομολογήσει δημοσία αυτό που ένοιωθε: αισθανόταν ότι είναι αμαρτωλός. Κι αναρωτήθηκα εκείνη τη στιγμή. Δεν έχω δει πουθενά να έχει τολμήσει κανένα δημόσιο πρόσωπο να κάνει μια τέτοια ομολογία. Ούτε και από το δικό μου μυαλό πέρασε να κάνω κάτι τέτοιο. Όμως ο Γιώργος το έκανε θαρρετά. Δεν ντράπηκε. Αυτό ακριβώς έκαναν οι άγιοι. Έβγαιναν οι ασκητές από το ναό, όπου είχαν κοινωνήσει Σώμα και Αίμα Χριστού και ομολογούσαν ότι παρ' όλα αυτά αισθάνονταν αμαρτωλοί. Αυτό είναι το ορθόδοξο ήθος. Υπάρχει μια μικρή διαφορά ανάμεσα στο Γιώργο και στους ασκητές. Ο Γιώργος έκανε την ομολογία μέσα από το γενικό μπέρδεμά του, ενώ οι ασκητές ομολογούσαν την αμαρτωλότητά τους μέσα από τον προσωπικό τους αγώνα. Ακολούθησε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση που κράτησε και την τρίτη και τελευταία διδακτική ώρα. Ωστόσο στην αληθινή αυτή ιστορία υπάρχει ένας δυνατός επίλογος. Στο τέλος του Ιουνίου πήγα στο σχολείο να πάρω τον μισθό μου πριν τις διακοπές. Μπαίνοντας όμως στο προαύλιο έμεινα για κάποια λεπτά ακίνητος, όταν αντίκρισα στον τοίχο δίπλα από την είσοδο με μεγάλα γράμματα γραμμένη τη φράση : «Αντώνης ο αμαρτωλός»[3].

4. **Δια βίου παιδεία.** Τον όρο θα τον αντιληφθούμε και με τη λέξη «αυτοαγωγή». Μέσω της αυτοαγωγής, της συνεχούς πρόσληψης παιδείας δίνεται η δυνατότητα στον νέο και στην περίπτωσή μας στον στρατιώτη να επιδιώκει την πνευματική του υποστήριξη και ανανέωση. Ένας σύγχρονος παιδαγωγός υπενθυμίζει, ότι η σύγχρονη αυτή μορφή αγωγής και παιδείας που αναφέρεται στον άνθρωπο κάτω απ' όλες τις δυνατές μορφές πραγμάτωσής του στον κόσμο, βασίζεται στην επιτακτική ανάγκη της εποχής μας α) για μια πιο ουσιαστική συνέχιση και διεύρυνση της αρχικής γενικής ή της επαγγελματικής του μόρφωσης (αναλφαβητισμός, επαγγελματική επιμόρφωση, μεταπτυχιακές σπουδές) στη μετέπειτα ζωή του και β) για τη δημιουργική χρήση και αξιοποίηση εκ μέρους του ανθρώπου όλων των σύγχρονων μορφωτικών πηγών (ΜΜΕ, ιδρύματα ελεύθερου χρόνου, ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον), οι οποίες θα μπορούσαν να καταστήσουν προσιτές σ' αυτόν νέες γνώσεις και πληροφορίες.

5. **Εγγύτητα στη ζωή.** Είναι μια αρχή που υποδηλώνει μια μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη ενασχόληση στα καθημερινά προβλήματα του ανθρώπου. Μέσω αυτής της αρχής προβάλλεται το αίτημα της εποχής μας για μια ευρύτερη και ολοκληρωμένη αγωγή, η οποία θα έχει ως θεμέλιο την *καθοδήγηση* και τη *συμβουλή* και θα αποσκοπεί στην συναισθηματική ωρίμανση του στρατιώτη, στην προαγωγή της κοινωνικής και ηθικής συμπεριφοράς, στην ανάπτυξη της θρησκευτικότητάς του, στη διατήρηση της σωματικής και ψυχικής του υγείας.

Αυτή η αρχή έχει ιδιαίτερη σημασία για την αγωγή σήμερα, σε μια εποχή κατά την οποία συμβαίνουν ταχύτατες επιστημονικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εξελίξεις. Εάν δεν προσαρμόσετε ως στρατιωτικοί ιερείς τη σκοποθεσία και τη μεθοδολογία της στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, υπάρχει κίνδυνος ο θεσμός του στρατιωτικού ιερέα να αποβεί ένας θεσμός που θα λειτουργεί απομακρυσμένος από το πνεύμα της εποχής του.

6. **Αγωγή για διεθνή κατανόηση και συνεργασία των λαών.**

Η διεθνής κατανόηση, η συνεργασία και η ειρήνη μεταξύ των λαών είναι ένα θέμα, το οποίο απασχολεί σήμερα όχι μόνο τους γνωστούς διεθνείς οργανισμούς, τις πολιτικές ηγεσίες και άλλους πολιτιστικούς και κοινωνικούς φορείς εκτός του χώρου της παιδείας, αλλά και αυτή την ίδια την εκπαίδευση σε παγκόσμια κλίμακα. Με τη μορφή αυτής της αγωγής, με τα σχετικά προγράμματα καλλιεργείται η τάση για αμοιβαία κατανόηση, ανάπτυξη διαπολιτισμικών σχέσεων και ειρηνική συμβίωση λαών με εντελώς διαφορετικά κοινωνικά και πολιτικά συστήματα, με ιδεολογικές, θρησκευτικές και φυλετικές διαφορές.

Όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω αποτελούν γενικές αρχές, οι οποίες όμως περιλαμβάνουν πολλές παραμέτρους που θα μπορούσαν να συζητηθούν και στις ομάδες που θα σχηματίσετε μετά.

Εκείνο το οποίο μπορούμε στη συνέχεια να προσφέρουμε είναι να απαντήσουμε σε ένα ερώτημα το οποίο προκύπτει στο νου πολλών ίσως: «μας είπατε πολλά για παιδαγωγικές αρχές, αλλά δεν αναφερθήκατε στη στάση του Δομήτορος της Εκκλησίας, του μεγάλου παιδαγωγού Ιησού». Νομιμοποιείται τελικά ένας ιερέας και μάλιστα ένας στρατιωτικός ιερέας ως παιδαγωγός κατά το

πρότυπο του Χριστού και στα πλαίσια του 21^{ου} αι.; Το πνευματικό έργο του μπορεί να είναι ταυτόχρονα και έργο παιδαγωγικό;

Αν σκεφτεί κανείς ότι στις μέρες μας ο πληθυσμός έχει αρκετά αποχριστιανοποιηθεί και η άποψη που έχουν οι στρατιώτες ως νέοι βρίσκεται πολύ μακριά από την αλήθεια της Εκκλησίας τότε ο στρατιωτικός ιερέας πρέπει να εκληφθεί ως ένας Παιδαγωγός εις Χριστόν.

Το διδακτικό έργο του Ιησού, θεωρούμενο στο πλαίσιο της σύγχρονης ψυχοπαιδαγωγικής, γίνεται αντιληπτό ως μια κατά πρόθεση ενέργεια τροποποίησης, αλλαγής ή μεταβολής της συμπεριφοράς συγκεκριμένων προσώπων, με βάση τα δεδομένα του υπαρκτικού περίγυρου αυτών και τις πραγματικές δυνατότητές τους. Ο Ιησούς αντιμετώπισε τους μαθητές του ως ενιαίες ψυχοσωματικές οντότητες, των οποίων οι στάσεις και οι συμπεριφορές αποτέλεσαν πηγές ερεθισμάτων για τη διδασκαλία Του, αλλά και ανάλογες αφορμές για παρατηρήσεις και επισημάνσεις καθοριστικές για τον προσανατολισμό της πορείας αυτής. Οι μαθητές Του, όπως ακριβώς και οι στρατιωτικοί και στρατιώτες σας, ήταν κυρίως ενήλικες με παγιωμένες απόψεις και σαφώς διαμορφωμένες συμπεριφορές, γι' αυτό και το έργο Του, θεωρούμενο από την ψυχοπαιδαγωγική άποψη, εμφάνιζε σοβαρές δυσκολίες, την υπέρβαση των οποίων έπρεπε να μεθοδεύσει, ώστε, καθώς λέει ο Κύριλλος Αλεξανδρείας «το μάθημα αίδιος σωτηρία» να καταστεί προσοικειώσιμο από μέρος αυτών. Για να επιτύχει τους σκοπούς της ψυχοπαιδαγωγικής Του ο Ιησούς παρουσιάζει το ιδεώδες που θέλησε να προβάλλει μέσα από τη διδασκαλία Του κι αυτό δεν είναι άλλο από την *κενωτική αγάπη*. Εκείνο το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μας σήμερα είναι οι παράγοντες με τους οποίους εκφράζει αυτό το ιδεώδες. Οι παιδαγωγοί λοιπόν απαριθμούν τρεις παράγοντες έκφρασης του ιδεώδους: Το «ακούειν», το «ποιείν» και το «θέλειν».

α. Το «ακούειν». Η ακρόαση.

Ο προφορικός λόγος συνδέεται άμεσα με την αίσθηση της ακοής, η οποία λειτουργεί ως αποδέκτης των λεκτικών μηνυμάτων και ερεθισμάτων για τον στρατιώτη. Το βάρος εδώ δεν πέφτει στην ικανότητα του ιερέως να συναρπάξει, γιατί αυτό αναφέρεται στην προσωπικότητα λίγων ιερέων. Πρέπει να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στη διαμορφωμένη στάση απέναντι στη διδασκαλία του Ιησού και της Εκκλησίας. Χρειάζεται να εξασφαλίσει ο ιερέας ένα κλίμα πρόθυμης ακρόασης, επειδή αυτό θα εξασφαλίσει την ενσυνείδητη αποδοχή του

περιεχομένου της διδασκαλίας του. (ούτος εστιν ο τον λόγον ακούων και ευθύς μετά χαράς λαμβάνων αυτόν...Ματθ. 13,20). Ο στρατιώτης, όπως και κάθε άνθρωπος, κινείται σ'ένα πεδίο διαπροσωπικών και διασυλλογικών σχέσεων, εντός του οποίου καλείται να εκφραστεί μέσα από στάσεις και συμπεριφορές, που αντανακλούν την ιδιαιτερότητά του και προσφέρουν το υπαρξιακό του στίγμα. Για το λόγο αυτό το «ακούειν» συνδέεται άμεσα με το «ποιείν» , κάτι που δηλώνει τη συνειδητή αποδοχή του περιεχομένου της διδασκαλίας του Ιησού, αφού ο λόγος Του βιώνεται, γίνεται στάσεις, συμπεριφορές, δράσεις και αντιδράσεις, βεβαιώνεται δηλαδή δια του «ποιείν». (Ου πας ο λέγων μοι Κύριε, Κύριε εισελεύσεται εις την βασιλείαν των ουρανών, αλλά ο ποιών το θέλημα του πατρός μου του εν τοις ουρανοίς ..Ματθ. 7,21).

β. Το «ποιείν». Το «ποιείν» δεν είναι τίποτε άλλο από μια κίνηση προς μια συνάντηση σ' ένα πλαίσιο ετερότητας προσώπων και όχι απλή εκδήλωση ατομικής ηθικής. Δεν πρέπει να εκληφθεί ως ένα μέτρο συντήρησης αγαθών συμβατικών διαπροσωπικών σχέσεων που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τις ισορροπίες που απαιτούνται για μια ομαλή συνύπαρξη ή εκδήλωση φιλαλληλίας ή κοινωνικού αλτρουισμού, αλλ' ως έκφραση του κενωτικού ήθους το οποίο ενσαρκώνει ο Ιησούς. Θα μπορούσε λοιπόν το «ποιείν» να κατανοηθεί ως άσκηση, δηλαδή ως προσπάθεια που βεβαιώνει την ελευθερία και τη θέληση του ανθρώπου να αρνηθεί την ανταρσία του ατομικού θελήματος (Γιανναράς), κάτι που κατευθύνει τον άνθρωπο στην πραγμάτωση της ζωής ως αγάπης και κοινωνίας κατά το τριαδολογικό αρχέτυπο.

γ. Το «θέλειν»-η βούληση (η έκφραση της ελευθερίας του προσώπου).

Ο Ιησούς χρησιμοποιεί το «θέλειν» για να δηλώσει τον ισχυρό πόθο ή την επιθυμία, η οποία δεν είναι απλά παρορμητική διάθεση, αλλά συνειδητή έκφραση, γεγονός το οποίο προβάλλει το στοιχείο της επιλογής, δηλαδή της ελευθερίας ή του αυτεξουσίου, που ανήκει στη λειτουργία του προσώπου. Το «θέλειν» σηματοδοτεί τον προσανατολισμό του ανθρώπου, ως σαφούς και αταλάντευτης επιλογής, αλλά και επιθυμίας πραγμάτωσης αυτής. Έτσι, προβάλλεται ως σύγκλιση του φυσικού και γνωμικού θελήματος του ανθρώπου, ως μια προσπάθεια αποκατάστασης της ενότητας της ανθρώπινης φύσης, ως ένας αγώνας για υπέρβαση των αντίρροπων δυνάμεων και επιθυμιών.

Ο Ιησούς , λοιπόν, ως διδάσκαλος και παιδαγωγός αναπτύσσει μια σχέση κοινωνίας με τους μαθητές του, όχι μόνο ως ανακαλύπτων τον κόσμο των αξιών της «κατά φύσιν»ζωής, αλλά και ως συνοδοιπόρος αυτών. Ως παιδαγωγός, «ετάζων καρδίας και νεφρούς», γνώστης του ανεξερεύνητου βάθους της ανθρώπινης ψυχής, προβαίνει σε προσωπικές παρεμβάσεις, λαμβάνοντας υπόψη πάντοτε τις δυνατότητες του συγκεκριμένου προσώπου, εφόσον στόχος της ενσάρκωσης του Θεού Λόγου είναι η σωτηρία δια της διδασκαλίας, της ζωής και της θυσιαστικής του προσφοράς.

Αυτό έκαναν και οι μαθητές Του και οι άγιοι Πατέρες της Εκκλησίας.

Τελειώνοντας την εισήγησή μου θα ήθελα να τονίσω μια τελευταία βασική παιδαγωγική αρχή που δεν θα έπρεπε να λησμονούμε, μέσα από τα λόγια ενός σημαντικού στην εποχή μας παιδαγωγού, του Πάουλο Φρέϊρε. Η αρχή αυτή είναι **ο διάλογος**. « Αν με το λόγο τους οι άνθρωποι, λέει ο Φρέϊρε, αλλάζουν την πραγματικότητα ονοματίζοντάς την, τότε ο διάλογος επιβάλλεται ως το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι αποκτούν νόημα ως άνθρωποι...Ο διάλογος όμως δεν μπορεί να υπάρξει όταν λείπει μια βαθιά αγάπη για τον κόσμο και για τους ανθρώπους...Από την άλλη μεριά, ο διάλογος είναι ανύπαρκτος χωρίς την ταπεινοφροσύνη. Η ονομάτιση του κόσμου, διαμέσου της οποίας οι άνθρωποι αναδημιουργούν συνέχεια αυτόν τον κόσμο, δεν μπορεί να είναι πράξη αλαζονείας. Ο διάλογος, όντας η συνάντηση ανθρώπων που αναλαβαίνουν από κοινού το καθήκον να διδάσκονται και να δρουν, διασπάται αν τα συμμετέχοντα μέρη (ή το ένα από αυτά) δείξουν έλλειψη ταπεινοφροσύνης. Πώς να κάνω διάλογο αν θεωρώ ότι οι άλλοι είναι αμαθείς και μόνο εγώ δεν βλέπω τη δική μου αμάθεια; Πώς να μπορέσω να κάνω διάλογο αν θεωρώ τον εαυτό μου σαν κάτι το ξέχωρο από τους άλλους, στους οποίους δεν μπορώ ν' αναγνωρίσω άλλα «Εγώ»; Πώς θα κάνω διάλογο αν θεωρώ τον εαυτό μου σαν ένα μέλος του κλειστού κύκλου των «καθαρόαιμων» ανθρώπων, κατόχων της αλήθειας και της γνώσης, για τους οποίους όλα τα μη-μέλη είναι «ο χύδην όχλος», «οι άξεστοι»;... Στο σημείο αυτό δεν υπάρχουν ούτε τελείως αμαθείς, ούτε τέλει σοφοί, παρά μόνο άνθρωποι που επιχειρούν μαζί να μάθουν περισσότερα απ' όσα ξέρουν τώρα»[4].

Δεν απομένει παρά να βοηθήσει ο στρατιωτικός ιερέας να μπορούν οι στρατιωτικοί και οι στρατιώτες να κάνουν σωστές επιλογές στη ζωή τους.

Για το λόγο αυτό το όραμά και η αποστολή τους πρέπει να έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα.

-
- [1] Αββά Κασσιανού, Συνομιλίες με τους πατέρες της ερήμου, τ. Β΄ Εκδ. Ετοιμασία, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Καρέα, Καρέας 2006, σ. 274-275.
- [2] Β. Βέλλα, Θρησκευτικά προσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης, τ. Β΄, Αθήναι 1963, σ.24-25.
- [3] Α. Καριώτογλου, Μαθητικό Συναξάρι, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2003, σ. 48—52.
- [4] Πάουλο Φρέϊρε, Η αγωγή του καταπιεζόμενου, Αθήνα 1974, σ. 103-105.